

ชุดความรู้การจัดการตลาดชุมชน:

เรื่องเล่าตลาดสุขใจ

ตลาดสุขใจเกิดจากการรวมตัวกันของ “กลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน” ที่มีวัตถุประสงค์ในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรม โดยมีสวนสามพรานเป็นแกนนำ

ในระยะแรกสวนสามพรานมีโครงการที่จะเลิกใช้สารเคมีในพื้นที่ทุกแห่งของสวนสามพรานก่อน โดยเริ่มจากแปลงทดลองในพื้นที่ 30 ไร่ บนฝั่งตรงข้ามสวนสามพรานที่เราเริ่มทำการเพาะปลูกโดยไม่ใช้สารเคมี มีความต้องการที่จะเอาผลผลิตมาใช้ในโรงแรมโดยตระหนักถึงสุขภาพที่ดีของลูกค้า ระยะเวลาเริ่มแรกเป็นสิ่งที่ยากมาก เนื่องจากพื้นที่บริเวณใกล้เคียงใช้สารเคมีในการเพาะปลูกอยู่

ผักผลไม้ที่ปลอดสารพิษ
วางขายที่ตลาดสุขใจ
อำเภอสามพราน จ.นครปฐม

การจัดเวทีการเรียนรู้

การจับจ่ายซื้อผักผลไม้ของผู้บริโภค

อาจจะเรียกได้ว่าทั้งอำเภอสามพรานก็เป็นได้ ทั้งนี้เนื่องจากอำเภอสามพรานเป็นแหล่งผลิตพืชผักผลไม้ที่ใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศ เป็นตลาดใหญ่ของการค้าปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงแห่งหนึ่ง

ระยะแรกของการเริ่มโครงการทางสวนสามพรานได้เตรียมการในส่วนของพนักงานเองโดย พาพนักงานไปดูงานและอบรมนอกสถานที่ อาทิเช่น

- ไปดูการทำเกษตรอินทรีย์ ที่ศูนย์ส่งเสริมเกษตรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจังหวัดสระบุรี

- ทำการอบรมพนักงานเรื่องการทำน้ำยาล้างจาน และผลิตภัณฑ์ชีวภาพ โดยศูนย์ส่งเสริมเกษตรธรรมชาติ สระบุรี

- อบรมเรื่องการเพาะเห็ด ที่ศูนย์เพาะเห็ดบ้านอรุณฤกษ์ จังหวัดนครปฐม

- การปลูกพืชสมุนไพร บ้านดงบัง มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ จังหวัดปราจีนบุรี

ในระยะเวลาที่เราเริ่มทำการเกษตรกรรมแบบปลอดภัยได้มีเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงให้ความสนใจมาใช้แปลงของสวนสามพราน เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเกษตรกรเหล่านี้มีปัญหากจากการใช้สารเคมี ทั้งในด้านหนี้สิน เนื่องจากสารเคมีเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องเพิ่มปริมาณในการใช้มากขึ้นทุกปี ทำให้เกษตรกรเหล่านี้มีหนี้สินจากการผลิตจนล้มละลาย เกือบจะเสียพื้นที่ในการทำกิน อีกทั้งยังมีปัญหาทางด้านสุขภาพ เจ็บป่วยล้มตายไปจากการได้รับสารเคมีที่ใช้ ทำให้เกษตรกรเหล่านี้มองเห็นภัยอันตรายจากการใช้สารเคมี แต่ยังคงขาดองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์

สวนสามพรานจึงชักชวนเกษตรกรเหล่านี้มาร่วมโครงการ ภายใต้โครงการชื่อ “กลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน โดยมี รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาท ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาช่วยในด้านองค์ความรู้ และ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้เข้ามาสนับสนุนด้านเงินทุนเพื่อการวิจัย โดยทางสวนสามพรานได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐทั้งสองแห่งมาตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

จากการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายพันธมิตร และชุมชน ทางสวนสามพรานได้จัดให้มีเวทีเรียนรู้รวม 16 ครั้ง ทำให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพรานได้จริง วัตถุประสงค์จากเครือข่ายที่มาเข้าร่วมมาก

ทางเข้าตลาดสุขใจ

ขึ้นในไตรมาสที่ 3 และมีภาคีใหม่เข้าร่วมอีก
รวม 6 เครือข่าย ประกอบด้วยสมาชิกที่เข้า
ร่วมอุดมการณ์มากกว่า 2,500 คน (จาก
ข้อมูลเดือนสิงหาคม 2553)คือ

1. เครือข่ายคลองจินดาพัฒนายั่งยืน
2. เครือข่ายกลุ่ม OTOP ของอำเภอ
สามพราน
3. เครือข่ายกลุ่มผลิตภัณฑ์ชีวภาพ
สามพราน
4. เครือข่ายโรงเรียน 1 โรงเรียน 1
ผลิตภัณฑ์
5. เครือข่ายกลุ่มเกษตรอินทรีย์
ตำบลยายชา
6. เครือข่ายกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์
16 จังหวัด

หลังจากที่เริ่มทำเกษตรปลอดภัย
ในระยะแรก จนมีผลผลิต ทางเกษตรกรที่

บรรยากาศภายในตลาดสุขใจ

เข้าโครงการเริ่มมีปัญหาในการระบายสินค้า ดังที่เป็นที่ทราบกันดีว่า ผลผลิตทางเกษตรที่ไม่ใช่ยาฆ่าแมลง รูปลักษณ์ของผลผลิตจะไม่สวยงามเหมือนพวกที่ใช้ยาฆ่าแมลง เมื่อนำไปขายที่ตลาด จึงถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางประการหนึ่ง ไม่เป็นที่นิยมของลูกค้าที่เคยชินกับพืชผลที่ใช้สารเคมีที่ดูด้วยภายนอกสวยกว่าทำให้ไม่สามารถขายได้

ทางสวนสามพรานจึงเริ่มเปิดช่องทางให้กับเกษตรกรเหล่านี้ โดยจัดบริเวณพื้นที่ตลาดริมคลอง ให้เกษตรกรเข้ามาขายโดยไม่ต้องค่าใช้จ่า และทดลองรับซื้อสินค้าเกษตรปลอดภัยเข้ามาใช้ในกิจการของโรงแรม เพื่อ

ทดสอบการกระจายของสินค้า และปรับปรุงคุณภาพของสินค้าพันธมิตร พบว่า เกษตรกรยังขาดองค์ความรู้เรื่องการผลิต การตลาด การรับรองคุณภาพ การเก็บเกี่ยว และการขนส่งสินค้าเกษตร ซึ่งต้องการการสนับสนุนต่อไปในระยะยาว

สวนสามพรานได้เตรียมการในการหาตลาดให้กับเกษตรกรเหล่านี้ต่อเนื่อง โดยได้เตรียมพื้นที่ด้านหน้า ดิถดถนนเพชรเกษมจำนวน 7 ไร่ สร้างโรงเรือนขึ้นเพื่อเป็นที่ระบายสินค้าให้กับเกษตรกรเหล่านี้ โดยในระยะแรกตลาดจะเปิดให้บริการในวันเสาร์ – อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 10.00 น. – 17.00 น. ภายใต้

ชื่อ “ ตลาดสุขใจ “ ซึ่งได้รับความกรุณาจาก ฯพณฯ นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม อธิการบดี นายกรัฐมนตรี ฯ ได้กรุณาตั้งชื่อให้ว่า “ตลาดสุขใจ” ซึ่งมีความหมายว่า เป็นตลาดที่นำความสุขใจจากผู้ขายมาสู่ผู้ซื้อ ภายใต้ระบบการค้าที่เป็นธรรม อีกทั้ง ฯพณฯ ไพบูลย์ และคุณหญิงชฎา วัฒนศิริธรรม ได้กรุณามาเป็นประธานในงานแถลงข่าวเปิดตลาดสุขใจ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2553

ตลาดสุขใจเริ่มเปิดให้บริการเป็นครั้งแรกในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2553 และมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 12 ธันวาคม 2553 โดยมี ฯพณฯ องคมนตรี นายอำพล

เกษตรกรมาขายสินค้า ส่งตรงถึงผู้บริโภค

ใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จากสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ
International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM)

เสนาณรงค์ มาเป็นประธานในพิธีเปิด ระยะเวลา
แรกมีร้านค้าที่เข้าร่วมจำนวน 29 ร้านค้า

ด้านการลงทุน

ในการเปิดตลาดนี้ ทางสวนสามพราน
ได้ใช้เงินในการก่อสร้างโรงเรือน ปรัภูมิทัศน์
และเปิดไหล่ทางบนถนนเพชรเกษมเป็นทาง
เข้าตลาด เป็นเงินประมาณ 1,200,000.- บาท
และใช้เงินในการดำเนินการในส่วนของตลาด
สุขใจทั้งในด้านการแกลงข่าว การทำพิธีใน
ระยะ 6 เดือนแรกเป็นเงิน 1,069,698.- บาท
ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนวิจัย 341,254.-
บาท เป็นส่วนที่สวนสามพรานสนับสนุนใน
การดำเนินงาน (ไม่รวมค่าก่อสร้างก่อนเปิด)
เป็นเงิน 728,444.- บาท

ด้านค่าใช้จ่าย

ในการบริหารตลาด จะมีค่าใช้จ่าย
ในการจัดการจราจร การดูแลความปลอดภัย
, ค่าน้ำยาตรวจสอบสารเคมีตกค้าง, ค่าน้ำ ค่าไฟ
ค่าโฆษณาประชาสัมพันธ์, ค่าทำความสะอาด
, ค่าถุงพลาสติกย่อยสลาย ฯลฯ ประมาณ
เดือนละ 50,000.- บาท ซึ่งรายจ่ายทุกรายการ

ทางสวนสามพรานในฐานะที่เป็นพี่เลี้ยงในการ
ดำเนินงานของตลาด ได้ทำรายละเอียดชี้แจง
ให้ภาคีทราบโดยละเอียด

ผู้ค้าได้ร่วมใจกันจ่ายค่าใช้จ่ายในการ
บริหารตลาดวันละ 50.- บาท ในแต่ละเดือน
จะมีค่าใช้จ่ายติดลบที่ทางสวนสามพรานได้รับ
ผิดชอบให้ประมาณเดือนละ 8,000.- ทางภาคี
ผู้ค้าจึงได้ตกลงกันที่จะจ่ายค่าใช้จ่ายเพิ่มจาก
50 บาท เป็นวันละ 70.-บาท ประกอบกับมีผู้
ค้าเพิ่มขึ้นในปีที่ 2 ของการเปิดตลาด ทำให้
สามารถครอบคลุมค่าใช้จ่ายของตลาดได้

**ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนิน
โครงการเตรียมการเปิดตลาด**

จากการดำเนินโครงการมาระยะหนึ่ง
ปัญหาที่เกิดขึ้นในปีแรก ในช่วงระยะที่เตรียม
การเปิดตลาดใหม่ เมื่อมีการติดต่อหาร้านค้า
มาร่วมในตลาด พบปัญหาร้านค้าไม่สนใจที่จะ
เข้าร่วมเนื่องจาก

- เป็นตลาดที่เริ่มใหม่มีความเสี่ยงสูง
- เปิดขายเฉพาะวันเสาร์-วันอาทิตย์
- ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน
- แม้ค้าพ่อค้าไม่มั่นใจว่าสถานประกอบ

การอย่างสวนสามพรานจะสามารถทำตลาด
ให้ยืนยาวได้

- มีกฎระเบียบที่เข้มงวดกว่าตลาด
อื่นทั่วไป

- มีข้อจำกัดของสินค้าที่จะนำมาขาย
สินค้าที่เป็นสุขภาพส่วนใหญ่มีตลาดอยู่ใน
กรุงเทพฯ ไม่คุ้มค่าเดินทางในการมาขายที่
ตลาดสุขใจ

- สินค้าในตลาดไม่ดึงดูดใจ เนื่องจาก
คนยังไม่ค่อยรู้จัก สาเหตุจากร้านค้าไม่ยอม
นำสินค้ามาขายมากเกินไป หากขายไม่หมดแล้ว
ไม่มีแหล่งระบายสินค้าต่อ ตลอดจนการจัด
วางสินค้าไม่จูงใจลูกค้าเท่าที่ควร

- ในระหว่างร้านค้าด้วยกันมีการแบ่ง
แยก ไม่สามัคคีกัน ต้องให้ระบบการตัดสินโดย
ผ่านฝ่ายของเจ้าของพื้นที่

- ร้านค้ายังขาดความเข้าใจในเรือง
การประชุม เมื่อเลิกตลาดแล้วไม่ให้ความร่วมมือ
มือในการเข้าประชุมดีเท่าที่ควรในระยะแรก
หลังจากที่ตลาดเริ่มเปิดดำเนินการมา
ได้ 6 เดือน พบว่า ผู้ค้าในตลาดเริ่มมี
ความภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของตลาดมากขึ้น
เมื่อตลาดสุขใจเริ่มเป็นที่รู้จัก ออกกรายการ

โทรทัศน์ และมีเรื่องลงในหนังสือพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์แขนงๆ ตลอดจนในเว็บไซต์ มากขึ้น ทุกคนต่างก็ให้ความสำคัญกับการประชุมตลาดเพิ่มขึ้น โดยเริ่มที่จะเสนอความเห็นในการปรับปรุงพัฒนาตลาด พยายามหากิจกรรมมาเป็นการส่งเสริมการตลาด แต่การเสนอความเห็นความเห็นยังอิงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวอยู่ยังไม่มองถึงภาพรวมของตลาดเท่าที่ควร

จุดเด่นของตลาดสุขใจ

1. เป็นการขายตรงจากเกษตรกรสู่ผู้บริโภค โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกษตรกรได้รับฟังความต้องการของผู้บริโภคโดยตรง เพื่อนำไปปรับปรุงผลผลิต

2. มีการควบคุมคุณภาพของสินค้าในตลาด โดยระบบการคัดกรองจากคณะกรรมการตลาด และมีการตรวจสอบเคมีตกค้างในกรณีที่มีการตรวจพบสารตกค้างจะตัดสิทธิ์ผู้ขาย

3. เกิดจากการร่วมมือของภาคีผู้ค้า โดยมีสวนสามพรานเป็นที่เลี้ยงในการดำเนินงานภาคีผู้ค้าร่วมกันเฉลี่ยค่าใช้จ่ายของตลาดในเรื่องสาธารณูปโภค และค่าใช้จ่ายของตลาดต่างๆ โดยทางสวนสามพรานลงทุนให้ชุมชนในเรื่องสิ่งปลูกสร้างในตลาดในระยะเริ่มต้น

4. เป็นตลาดแห่งการเรียนรู้ เพราะจะจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ทางด้านการทำเกษตรอินทรีย์ และความรู้โดยทั่วไปให้กับผู้สนใจเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งภาคีผู้ค้ายังมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถให้ความรู้ในเรื่องผลผลิตที่นำมาจำหน่ายเป็นอย่างดี

5. มีการพัฒนาของตลาดภายใต้ความรู้ทางด้านวิชาการจากสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และการสนับสนุนด้านเงินทุนจากสำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.)

6. เป็นตลาดที่สินค้ามีคุณภาพราคาเป็นธรรม จะสังเกตได้ว่าจำนวนรายรับเฉลี่ยถ้าเทียบกับจำนวนคนจะไม่สูงเนื่องจากลักษณะของลูกค้ามาเป็นกลุ่ม จะไม่ซื้อทุกคน

รางวัลธุรกิจเพื่อสังคมแห่งเอเชีย (AREA) ที่ตลาดสุขใจได้รับ

และราคาสินค้าในตลาดอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ราคาต่ำสุด 10 บาท ถึง 250 บาท

7. มีบรรยากาศของความเป็นมิตรระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายมากกว่าตลาดโดยทั่วไป

8. เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้ค้า และผู้บริโภค โดยผู้ค้านำความต้องการของผู้ซื้อไปปรับปรุงคุณภาพสินค้า และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับผู้ซื้อ เช่นแนะนำสรรพคุณของพืชผักพื้นบ้าน แนะนำการปลูกต้นไม้โดยไม่ใช้สารเคมีจากการดำเนินโครงการตลาดสุขใจในนามกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน จากการเริ่มต้นเปิดตลาดสุขใจ การส่งเสริมด้านการผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ มาจนถึงปัจจุบัน ได้มีหน่วยงานและองค์กรแขนงต่างๆ เริ่มเล็งเห็นและให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน ทำให้มีผลงานที่โดดเด่นขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ในโครงการระยะที่ 3 ปี พ.ศ. 2555 หลังจากที่สวนสามพราน ได้ริเริ่มการทำเกษตรอินทรีย์ จนได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จากสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) หลังจากดำเนินการมาและเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ตลอดจนเป็นแปลงตัวอย่างเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปสามารถเข้าไปเรียนรู้ นำกลับมาประยุกต์ใช้ปฏิบัติตามได้ ทำให้ภาคีเครือข่ายกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพรานในตลาดสุขใจเริ่มมีการตื่นตัวหันมาปรับเปลี่ยนจากเกษตรปลอดภัยสู่เกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น ในนามกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสาม ได้รับรางวัล Asia Responsible Entrepreneurship Awards (AREA) ในด้าน SME CSR จาก Enterprise Asia องค์กรกลางของธุรกิจชั้นนำส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสังคม ที่ก่อประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม สวนสามพราน มีนโยบายให้ความสำคัญกับวิถีไทย ชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และดำเนินการอย่างจริงจังมาโดยตลอด เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งแรกในประเทศไทยที่ได้รับรางวัลนี้ ในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “ตลาดสุขใจ” ซึ่งได้รับรางวัลธุรกิจเพื่อสังคมแห่งเอเชีย (AREA) เกิดจากความร่วมมือกันของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เครือข่ายเกษตรกร นักวิชาการ และสวนสามพราน เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัยต่อการบริโภค ในราคาที่เป็นธรรม บนหลักการพึ่งพาและร่วมมือกัน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค พร้อมทั้งส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวผู้ใส่ใจสุขภาพและห่วงใยสิ่งแวดล้อมด้วย